ANALIZA HOTĂRÂRILOR CtEDO DE CONSTATARE A ÎNCĂLCĂRII DE CĂTRE REPUBLICA MOLDOVA A CONVENIȚIEI ÎN LEGĂTURA CU PROTESTELE DIN APRILIE 2009

THE ANALYSIS OF ECtHR DECISIONS CONDEMNING THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF THE EVENTS OF APRIL 2009

POZNEACOVA Veronica,
studentă, anul III, Facultatea de Drept, USM
Coordonator: ZAHARIA Victor,
dr. în drept, conf. univ.

CZU: 341.64:323.233:342.721

Summary

On April 5, 2009, general elections were held in the Republic of Moldova. The announcement of their results generated a discontent among the population expressed through peaceful protests, which gradually turned into violent ones. The authorities applied force to the protesters, and the detained persons were subjected to inhuman, degrading treatment and torture. Among the deviations declared by the victims of these events are: unfounded and undocumented detentions, humiliation of persons, non-provision of medical assistance, violation of procedural rights, among which the prohibition to notify relatives, lawyer about detention, inhuman conditions of detention, torture and non-investigation of these violations by the authorities. To the date, the Republic of Moldova has been convicted for human rights' violations during the events of April 2009 in 9 cases among them Muradu against the Republic of Moldova no. 26947/09, O. R. and L. R. against the Republic of Moldova no. 24129/11, Taraburca against the Republic of Moldova no. 18919/10, Iurcu against the Republic of Moldova no. 33759/10, Cucu and others against the Republic of Moldova no. 7753/13, 75188/13 and 76511/14, Buhaniuc against the Republic of Moldova no. 56074/10, D. against the Republica Moldova no. 25397/09. In 12 other cases the Republic of Moldova has pleaded guilty and obliged to pay compensation to the victims. Currently, in the process of judging of the Strasbourg High Court, there are other requests generated by the events of April 2009. In this study, there are analyzed the human rights' violations generated by the authorities' actions during the April protests noted by the ECtHR. The European Court started the violation of article 3 in aspects related to the application of torture, inhuman and degrading treatment, article 5 because of the unsubstantiated and undocumented mass detentions and the application of violence during the detention and article 13 because of the ineffectiveness of national remedies in cases related to torture. The analyze of this violation could prevent the subsequent violation of human rights in the hypothetical situation of a demonstration, which turns into mass disorder, as well as to prevent the convictions of the Republic of Moldova regarding the causes related to the events of April 2009. So, in this research we aimed to determine the ECtHR judgments according to winch the Republic of Moldova was con-

victed for the human rights' violations during the events of April 2009, to analyze the common characteristic features for all these violations, to examine the statistical data on the age of the victims, the date and place of their detention, to establish the human rights violations, which have not yet been examined by the ECtHR. Despite the introduction of major modifications in the legislation regulating the limits of application of the force of collaborators of law enforcement bodies, article 3 of the ECHR that prohibits torture remains one of the most frequently violated by the authorities of the Republic of Moldova, which determines the necessity of analysis both the decisions of the European Court and the legislation in force.

Keywords: *human rights, torture, detention, ECHR, violence, victim*

Introducere

Evenimentele din aprilie 2009 – calificarea CtEDO. Curtea Europeană a marcat cadrul general şi a notat circumstanţele legate de aşa numite „evenimente din 7 aprilie 2009" analizând sursele guvernamentale oficiale şi comentariilor organizaţiilor internaţionale şi non-guvernamentale [1] , raportul lui Thomas Hammarberg, Comisarul pentru Drepturile Omului a Consiliului Europe, întocmit ca urmare a vizitei sale în Moldova din 25-28 Aprilie 2009[2]; raportul Comitetului European pentru prevenirea şi combaterea Torturii din 27 şi 31 iulie 2009[3]; Raportul Comisiei Parlamentare pentru investigarea consecinţelor şi cauzelor evenimentelor care au urmat alegerile din 5 aprilie 2009; Raporturile IDOM şi CrEDO relevante [4]; Declaraţia Baroului de Avocaţi din Moldova din 17 aprilie 2009 [5].

Curtea a calificat evenimentele din aprilie 2009 astfel: "La 5 aprilie 2009 au avut loc alegeri generale în Republica Moldova. Rezultatele preliminare ale acestor alegeri au fost anunţate la 6 aprilie 2009. Potrivit rezultatelor publicate, Partidul Comunist din Moldova, care la acea perioada de timp s-a aflat la guvernare a câştigat alegerile cu o diferenţă mică de voturi. La 6 aprilie 2009, oamenii prin diverse forumuri online şi-au exprimat nemulţumirea faţă de rezultatele alegerilor şi presupusa fraudă electorală. La ora 18.00, câteva sute de persoane, majoritatea tineri, s-au adunat în faţa monumentului lui Ştefan cel Mare din Centrul Chişinăului. O jumătate de oră mai târziu, 3.000-4.000 de persoane s-au adunat pentru a protesta împotriva presupusei fraude electorale, făcând acest lucru în faţa Palatului Prezidenţial şi a clădirii Parlamentului, după care s-au întors în Piaţa Marii Adunări Naţionale. Apoi a fost anunţată o demonstraţie mai mare pentru ora 10 dimineaţă a doua zi. La 7 aprilie 2009, protestul a fost reluat cu participarea a aproximativ 5.000-6.000 de persoane. Deşi la început demonstraţia a fost una paşnică, treptat câteva sute de participanţi au manifestat acte de violenţă. Două intervenţii efectuate cu maşină de pompieri şi forţele speciale au adus mulţimea în stare în care actele de violenţă nu mai putea fi prevenite. După atacuri violente şi aruncări de pietre, care au întâmpinat foarte puţină rezistenţă din partea poliţiei, aproximativ 250 de protestatari agresivi au reuşit în cele din urmă să pătrundă în etajele inferioare ale Preşedinţiei şi ale clădirii Parlamentului. Ei au jefuit aceste etaje şi au dat foc la

sufragerie din Prezidenţie. În timpul nopţii în clădirea Parlamentului au izbucnit mai multe incendii, unele dintre ele izbucnind după ce autorităţile au redobândit controlul total asupra clădirii în jurul orei 11 noapte. La aproximativ 1 noapte pe 8 aprilie 2009, diferite unităţi de poliţie şi forţe speciale au lansat o operaţiune la scară largă menită să restabilească ordinea publică. Cu toate acestea, Comisia a constatat că a fost folosită forţa excesivă şi toţi cei care erau încă prezenţi în Piaţa Marii Adunări Naţionale au fost reţinuţi, indiferent dacă au acţionat violent sau nu. Reţinerile au continuat pe parcursul câtorva zile. Mass-media a raportat cazuri şi a prezentat videoclipuri în care tinerii sunt reţinuţi şi / sau bătuţi de poliţişti, atât în uniformă, cât şi îmbrăcaţi în haine civile, în centrul oraşului pe 8 aprilie şi în zilele următoare, mult după încheierea protestelor din seara zilei de 7 aprilie 2009."[6]

Această calificare făcută de CtEDO în cadrul hotărârii Muradu împotriva R. Moldova nr. 26947/09 [6] este importantă, pe de o parte, din perspectiva descrierii obiective a evenimentelor, care nu este influenţată de factorul politic, cât şi prin posibilitatea de a determina încălcările drepturilor omului în timpul evenimentelor din aprilie 2009.

În conformitate cu datele oficiale publicate de Procuratura Generală privind investigarea cauzelor penale legate de evenimentele din perioada 06 – 07 aprilie 2009 au fost înregistrate şi examinate, în special de procuratura militară Chişinău şi procuratura mun. Chişinău, 107 sesizări cu privire la infracţiuni, dintre care în 26 cazuri procurorii s-au autosesizat şi au început investigaţiile în lipsa plângerilor cetăţenilor. [7]

Din numărul total al plângerilor, în 49 cazuri au fost pornite dosare penale, inclusiv:

- în 28 cazuri s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art.309/1 Cod penal (tortura) [8],
- în 12 cazuri s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art.328 alin.(2) lit.a) Cod penal [8] (depăşirea atribuţiilor de serviciu şi excesul de putere);
- într-un caz, în baza autosesizării procurorilor, s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art.328 alin.(3) lit.b) Cod penal [8] pe faptul excesului de putere şi depăşirii atribuţiilor de serviciu din partea unor persoane cu funcţii de răspundere din cadrul MAI;
- în două cazuri s-a dispus pornirea urmăririi penale în baza art.328 alin.(3) lit.c) Cod penal [8] pe acţiunile factorilor de decizie ai CPs Buiucani pentru acte de violenţă şi reţinerii ilegale;
- pe un caz s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art.152 alin.(2) lit.e) Cod penal [8];
- pe un caz s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art.187 alin.(4) Cod penal [8];
- pe un caz s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art.151 alin.(4) Cod penal (vătămarea intenţionată gravă a integrităţii corporale care a dus la decesul persoanei) [8] pe faptul decesului cet. Valeriu Boboc;

- pe un caz s-a dispus pornirea urmăririi penale în baza art.art.27, 145 alin. (2) lit.m) Cod penal [8] pe faptul tentativei de omor;
- pe alt caz a fost pornită urmărirea penală în baza art.327 alin.(1) Cod penal[8]. [7]

În afară de aceasta, Procuratura Generală la momentul publicării comunicatului□ a investigat într-un dosar aparte pornit în baza art. 329 alin.(2) lit. lit. a) şi b) Cod penal (neglijenţa în serviciu, soldată cu decesul unei persoane, cu alte urmări grave) [8] acţiunile ex-ministrului Afacerilor Interne şi a ex-comisarului mun. Chişinău, care nu au luat măsurile corespunzătoare şi au tolerat acţiunile ilegale ale subalternilor săi legate de aplicarea nejustificată a forţei fizice şi reţinerea ilegală a cetăţenilor.[7]

Concomitent, în legătura cu evenimentele din perioada 06 – 07 aprilie 2009 de procuratura mun. Chişinău a fost dispusă pornirea urmăririi penale în patru cauze privind acţiunile neglijente (art. 329 alin. (1) Cod penal [8]) ale factorilor de decizie din cadrul a patru comisariate de poliţie din mun. Chişinău (Comisariatul general de poliţie, comisariatele de poliţie sect. Ciocana, Buiucani, Centru), care au admis cazuri de tortură şi de aplicare neîntemeiată a forţei fizice în incinta unităţilor teritoriale ale poliţiei. [7]

În prezent, pornind de la numărul victimelor, care au suferit ca urmare a acţiunilor autorităţilor, cât şi numărul încălcărilor constatate de CtEDO putem remarca faptul că evenimentele din aprilie 2009 reprezintă cea mai gravă încălcare a drepturilor omului de autorităţi, ceea ce a determinat constatarea repetată a încălcării Convenţiei Europene de către Republicii Moldova. În prezent sunt constatate 9 încălcări cu referire la dosarele generate de acţiunile autorităţilor în legătura cu protestele din aprilie 2009, iar în alte 12 cauze autorităţile au recunoscut încălcările comise, angajându-se să plătească despăgubirile solicitate. Pe rolul Curţii se mai află şi alte dosare generate de evenimentele din aprilie 2009, ceea ce impune necesitatea analizei acestora prin prisma încălcărilor Convenţiei comise de Republica Moldova.

În timpul evenimentelor din aprilie 2009 au fost încălcate următoarele drepturi:

1) **Dreptul de a nu fi supus torturii, tratamentelor inumane şi degradante** reglementat de art. 3 din CEDO[9] şi art. 24 alin. (2) din Constituţia Republicii Moldova[10]. Tindem să menţionăm faptul că în conformitate cu prevederile art. 15 din CEDO[9], dreptul de a nu fi supus torturii, tratamentului inuman şi degradant este un drept absolut, care nu poate fi restrâns chiar şi în situaţii excepţionale.

Încălcarea acestui drept fundamental s-a manifestat prin mai multe acţiuni, care pot fi grupate în următoarele categorii:

- tortura „clasica”, care s-a manifestat prin: maltratarea reclamanţilor, aplicarea loviturilor de către poliţişti[11] cu picioarele bastoane de cauciuc şi arme, ordonarea să se culce pe pământ, lovirea reclamantei cu capul de trotuar, [12] im-

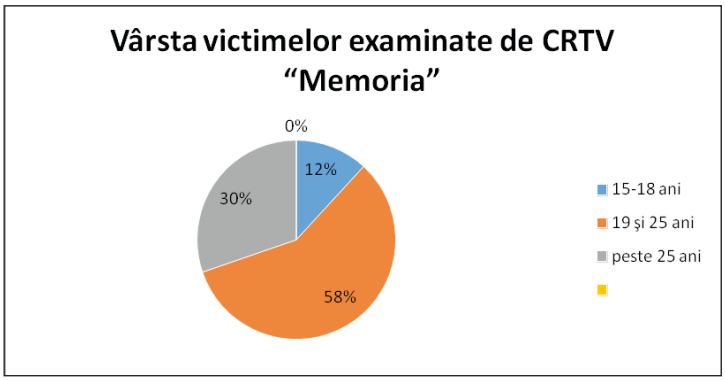
punerea să treacă printr-un „coridor al morţii” format de poliţişti care loveau cu picioarele şi pumnii victima în timp ce aceasta intra sau ieşea din comisariat[11] [12], lovirea victimei în amândouă urechile odată (formă de tortură denumită „telefonul”) şi în regiunea capului[11], cauzarea traumei craniene [13] determinarea arsurilor prin arderea cu ţigări aprinse [6], ordonarea reclamantei să stea lângă perete cu mâinile ridicate pe perete şi aplicarea loviturilor persoanelor reţinere de fiecare dată când încercau să vorbească sau să se mişte [12]

- umilirea victimei prin maltratarea de natură psihologică, ameninţarea cu închisoarea pe termen lung, cu violul, tortura [6] şi moartea [11], ordonare fiecărei reclamante să se dezbrace complet, să facă aşezări în pielea goală, înjosire demnităţii persoanei, prin cuvintele „prostituată” [14], aplicarea violenţei psihologice [6], insultarea verbală a reclamantului [6], care au determinat problemele psihologice specifice victimelor torturii [13], printre care dureri de cap, vertij şi insomnie; coşmaruri cu scene din evenimentele traumatice, dureri de inimă, anxietate şi secvenţe de amintiri obsesive, suferirea reclamantei de o serie de evenimente traumatice şi prezenta semne clare de tulburare de stres posttraumatic*[15]*,
- condiţii materiale de detenţiei manifestate prin deţinerea reclamantului cu alte opt persoane împreună într-o celulă murdară, umedă [13] neventilată, fără mobilă [12]în care nu pătrundea lumina zilei şi nici alte mijloace prin care să-şi dea seama de ora din zi sau de dată, condiţii inumane de detenţie, îngrădirea accesului la lumea exterioară, la rude, la avocat sau la doctor, îngrădirea accesului la apă[11], mâncare[14], veceu [6], oferirea apei murdare, nepotabile, care a determinat contaminarea cu hepatită [11], determinarea reclamantului să doarmă pe podea[13] crearea condiţiilor în care reclamanţii au fost limitaţi în posibilitatea de a se odihni [6], neacordarea asistenţei medicale.

Referindu-ne la alte circumstanţe legate de evenimentele din 7 aprilie 2009, trebuie să menţionăm faptul că Centrul de Reabilitare a Victimelor Torturii “Memoria” (CRTV) o instituţie non-profit, apolitică şi independentă, care în prezent reprezintă unicul centru de reabilitare a victimelor torturii şi a tratamentelor inumane sau/şi degradante din Republica Moldova a oferit ulterior asistenţă medicală pentru 76 persoane abuzate fizic şi psihic de către forţele de ordine în timpul reţinerii şi detenţiei. 9 dintre aceştia aveau vârsta cuprinsă între 15 şi 18 ani, 44 – între 19 şi 25 ani, iar 23 tineri aveau peste 25 ani. [16, p.51] În acest context trebuie să menţionăm faptul că în arestul poliţiei au ajuns 19 copii care au participat la manifestaţiile de pe 7 aprilie. Rudele, colegii şi prietenii au sesizat avocatul pentru drepturile copiilor pentru stabilirea locului aflării a încă 10 copii. Directorul Centrului pentru Drepturile Omului a remarcat că există bănuieli rezonabile ca minorii arestaţi după protestele din 7 aprilie au fost supuşi unor presiuni, deoarece sunt încordaţi, frustraţi. Le este teamă de situaţia în care s-au pomenit. [16, p.54] Prin urmare, atât din mărturiile şi/sau comportamentul victimelor, cât şi din rezultatele examinării medicale a victimelor reiese faptul că colaboratorii poliţiei au aplicat violenţa faţa de persoanele minore (12% din numărul persoanelor examinate de

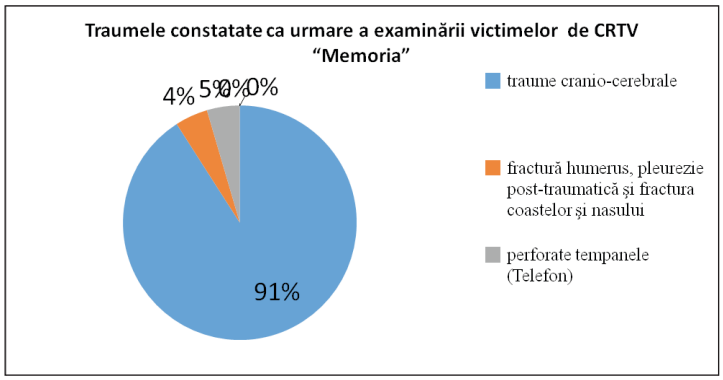
CRVT "Memoria"), care sunt incluse categorie de victime deosebit de venerabile şi se bucură de o protecţie sporită în conformitate cu standardele internaţionale. Vârsta minoră a victimelor nu a fost luată în calcul de către colaboratorii organelor de drept şi nu a determinat neaplicarea torturii faţa de această categorie de persoane. 30% din persoanele, care au solicitat asistenţa medical la Centrul de Reabilitare a Victimelor Torturii "Memoria" aveau vârsta cuprinsă între 19 şi 25 de ani. În plus, victimele torturii nu au fost înarmate. De aici reiese că aplicarea forţei fizice faţa de acestea în momentul reţinerii a determinat încălcarea principiului proporţionalităţii, care se rezumă la utilizarea de către subiecţii legii a forţei fizice, a mijloacelor speciale şi a armelor de foc în aşa mod încât această utilizare să fie adecvată, necesară şi corespunzătoare scopului urmărit. [17, art. 2] (Anexa 1)

Anexa 1

Analizând diagnozele victimelor, menţionăm că 60 dintre victimele examinate şi asistate de CRTV "Memoria" au suferit traume cranio-cerebrale, confirmate de către medicul neurolog, iar alţii 3 au avut fractură humerus, pleurezie post-traumatică şi fractura coastelor şi nasului. Alte 3 persoane au avut perforate timpanele, consecinţă a utilizării metodei de tortură fizică "telefon". [16, p.51] Prin urmare, traume cranio-cerebrale reprezintă cele mai des întâlnite vătămări ale integrităţii corporale, constate la 91% de victime examinate de CRTV "Memoria". 5% din victimele torturii au suferit perforaţia timpanului, iar 4% au fost diagnosticate cu fractură humerus, pleurezie post-traumatică şi fractura coastelor şi nasului. Din caracterul traumelor constatate devine evident izvorul de proveniență a acestora, şi anume aplicarea torturii de organele de drept în timpul în care persoanele examinate erau în custodia statului. (Anexa 2)

Anexa 2.

Analizând diagnozele victimelor prin prisma Regulament Nr.199 din 27-06-2003 deapreciere medico-legală a gravităţii vătămării cor-

porale [13], observăm că vătămările corporale constatate de către medici din CRTV "Memoria" se încadrează în vătămările grave a integrităţii corporale. Această concluzie se bazează mai ales pe prevederile pct. 44, 61 din Regulamentul Nr.199 [18], în conformitate cu care fractură humerusului şi fractura nasului se încadrează în leziunile grave a integrităţii corporale.

Aspectul specific al acţiunilor autorităţilor s-a manifestat prin aplicarea torturii psihologice. Astfel, ameninţarea cu detenţia, violul, leziuni corporale şi moartea victimelor sau rudelor acestora au devenit principalul instrument utilizat în scopul obţinerii de informaţii, denunţarea altor participanţi, recunoaşterea "vinovăţiei" şi pedepsirea persoanelor implicate în proteste. Alte forme ale torturii psihologice, invocate de către victime: restricţii ale comunicării cu lumea exterioară, lipsa accesului la informaţie, dezinformarea, interogarea "încrucişată", restrângerea accesului la necesităţile vitale, interzicerea şi imitarea contactelor cu familia şi prietenii, umilirea, atacuri sexuale verbale, dezbrăcare forţată completă, impunerea semnării forţate a mărturisirilor, privare de somn, etc. [16, p.53] În acest context, trebuie să menţionăm faptul că aplicarea torturii fizice prin aplicarea violenţei faţa de victime a fost îmbinată cu recurgerea la metodele, care se încadrează în tortura psihologică, manifestată prin amenităţi şi înjosirea victimelor.

Aplicarea torturii fizice s-a manifestat şi prin faptul că majoritatea victimelor au declarat că nu au fost alimentaţi cu hrană şi apă timp de 2-3 zile şi nu au beneficiat de asistenţa medicului, deşi au acuzat dureri şi probleme de sănătate. Dimpotrivă, unele victime au declarat că au fost maltrataţi din nou în momentul în care au solicitat avocat, hrană sau accesul la medic, [16, p.52] ceea ce reprezintă o încălcare a garanţiilor fundamentale împotriva torturii la perioadele iniţiale de detenţie acordate persoanelor reţinute printre care dreptul de a informa rudele apropiate despre reţinere, stipulat de prevederile art. 173 din Codul de Procedura Penală [19, art. 173], dreptul de a fi asistat de un apărător, reglementat de art. 167 alin. 1^1 [19, art. 167 alin. 1^1] şi dreptul la examinare medicală, inclusiv pe cont propriu, consfinţită de art. 64 alin. 2 pct. 15, 15^1 [19, art. 64 alin. 2 pct. 15, 15^1]. Alte garanţii, care ar trebui să fie oferite persoanelor reţinute includ drepturile persoanei bănuite stipulate în art. 64 al Codului de Procedura Penală.[19, art. 64] Cea mai de întâlnită încălcare a drepturilor respective s-a manifestat prin neacordarea asistenţei medicale solicitate de persoanele reţinute.

În plus, majoritatea victimelor au fost reţinute în stradă de către poliţişti sau persoane în civil. În momentul reţinerii, grupuri de la 2 la 6 persoane în civil sau poliţişti aplicau simultan lovituri victimelor. De asemenea, în incinta centrelor de detenţie, a fost practicat "coridorul morţii", lovituri cu pumni, picioare, bastoane, bâte şi chiar patul armei în faţă, cap, coaste, ceafă, tâmple în timp ce victimele erau încătuşate şi nu se puteau apăra. Au fost înregistrate declaraţii în care tinerii au fost loviţi cu capul de automobil sau pereţi. [16, p.51] În acest context, trebuie să menţionăm încălcarea principiului proporţionalităţii prin aplicarea forţei fizice si mijloacelor speciale în timpul reţinerii, aceasta fiind aplicată faţa de persoanele

imobilizate, care nu mai opuneau rezistenţă organelor de drept. În plus, ele nu au fost înarmate şi nu au prezentat pericolul real pentru poliţişti.

Fiind chestionate după metoda de evaluare a traumei "Harvard" de către medicii RCTV "Memoria", victimele au invocat bătăi şi lovituri peste tot corpul, aplicarea torturii în detenţie, leziuni fizice severe, "îndoctrinare" politică şi ideologică pro-comunistă şi anti-democratică, abuz sexual şi umilire sexuală, confiscarea şi distrugerea bunurilor personale, răpire, izolare forţată de alte persoane, obligare de a trăda un membru de familie sau prieten cu expunerea riscului de moarte sau traume severe. De asemenea, multe dintre victime au afirmat faptul că au fost martori ai actelor de tortură şi a bătăilor peste tot corpul, aplicate la întâmplare unor persoane paşnice. Anume aceste circumstanţe au fost invocate de către victime drept evenimente traumatice. Unele victime ale torturii, tratamentelor inumane şi crude, au declarat că au pierdut cunoştinţa în timpul în care erau torturaţi sau târâţi de către reprezentanţii forţelor de ordine. [16, p.52] Numeroasele persoane care au fost maltratate, reţinute şi deţinute de către forţele de ordine în legătură cu evenimentele din 7 aprilie au declarat medicilor CRVT "Memoria" că umilinţa şi înjosirea demnităţii umane a fost cea mai oribilă experienţă trăită de ei în perioada detenţiei. [16, p.53]

Nerespectarea condiţiilor materiale de detentei s-a manifestat prin faptul că s-au aflat în încăperi lipsite de ventilare şi lumină, câte 20 persoane în 12 m.p. sau 25 persoane în 8 m.p. Unii deţinuţi au declarat că s-au aflat în garajele Comisariatelor de Poliţie, în portbagajele automobilelor, în cuşcă metalică cu gratii. În perioada detenţiei, victimele au fost lipsite de hrană, apă şi somn, fiind restricţionat accesul la examinarea şi serviciile medicale, facilităţile igienice, etc. Poliţia a folosit pe larg şi sistematic relele tratamente împotriva persoanelor aflate în custodia sa. [16, p.55]

Atât analiza aprecierii CtEDO, cât şi a circumstanţelor de fapt justifică încadrarea acţiunilor colaboratorilor organelor de drept în cadrul celor de rele tratamente sau tortură. Numeroase mărturii ale victimelor torturii, certificatele medicale, care atestă existenţa vătămărilor grave probează recurgerea la aplicarea violenţei fizice şi psihice în momentul reţinerii şi a detenţiei persoanelor în comisariate de poliţie. În acest context, trebuie să remarcăm faptul că aplicarea largă a torturii de organele de drept în timpul în care persoana se afla în custodia statului reprezintă o încălcarea gravă a drepturilor omului. În plus, Convenţia împotriva torturii şi altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante şi CEDO califică dreptul de a nu fi supus torturii, tratamentului inuman şi degradant ca fiind un drept absolut, de la care statul nu poate deroga, iar existenţa situaţiei excepţionale nu poate reprezenta o justificare a aplicării torturii de organele de drept. [20, art.2 alin. 2],

În plus, orice aplicare a torturii, tratamentului inuman şi degradant trebuie să fie investigată eficient şi efectiv de către autorităţi, ceea ce implică determinarea colaboratorilor organelor de drept, care au aplicat tortura şi tragerea lor la răspunde-

rea penală ca urmare a unui proces echitabil cu respectarea principiului prezumţiei nevinovăţiei, garanţiilor procedurale şi a accesului liber la justiţie. Importanţa încriminării acţiunilor de tortură se manifestă prin faptul că aplicarea relelor tratamente încalcă flagrant principiul respectării demnităţii umane şi implică înjosirea persoanei de către colaboratorii organelor de drept. În pofida existenţei unor probe, care dovedeau aplicarea torturii faţa de persoanele reţinute în legătura cu protestele din 7 aprilie 2009, inclusiv prin efectuarea expertizelor medico-legale, care constatau prezenţa vătămărilor grave a integrităţii corporale ale victimelor cauzate în timpul în care persoana era în custodia statului, autorităţile nu au investigat efectiv aceste cazuri.

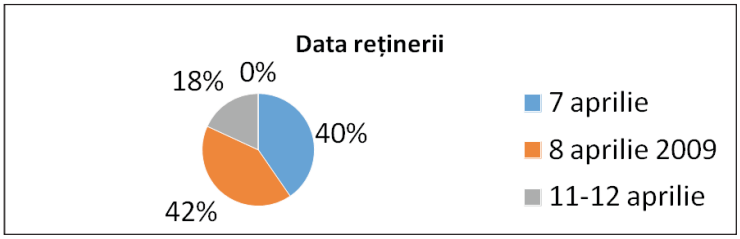
2) **Dreptul la libertate şi la siguranţă** reglementat de art. 5 din CEDO[9] şi art. 25 alin. (1) din Constituţia Republicii Moldova[10].

Analizând hotărârile CtEDO de condamnare a Republicii Moldova în legătura cu evenimentele din 7 aprilie 2009 constatăm că acest drept a fost încălcat prin mai multe modalităţi printre care: aplicarea forţei fizice excesive în timpul reţinerii, reţinerea efectuată de poliţişti îmbrăcaţi în civil fără prezentarea actelor necesare, , care a depăşit termenul legal de 72 de ore, , încălcările constatate în cauza *Buhaniuc c. Republicii Moldova nr. 56074/10 din 28 ianuarie 2014[11]*; reţinerea nefondată a reclamanţilor conform acuzaţiilor, care ulterior au fost retrase în cauza *Cucu şi alţii v. Republica Moldova nr. 7753/13, 75188/13 şi 76511/14 din 10 iulie 2018[21],* reţinerea nefondată, aplicarea violenţei excesive în pofida faptului că reclamantul era minor şi nu se opunea ordinelor poliţiştilor, calificată de Curtea ca recurgerea la forţa fizică în timpul reţinerii, ce nu a fost determinată de comportamentul celui reţinut, neanunţarea părinţilor reclamantului despre reţinerea fiului minor decât după expirare a 14 ore din momentul reţinerii *de facto* constatate în cauza *Iurcu c. Republicii Moldova nr. 33759/10 din 9 aprilie 2013 [13],* reţinerea reclamantului de colaboratorii de poliţie îmbrăcaţi în civil fără prezentarea actelor necesare pentru reţinere, reţinerea nefondată, indicarea eronată a datei şi orei reţinerii reclamantului, desfăşurarea audierilor judiciare în incinta Inspectoratului General de Poliţie, dispunerea nefondată a arestului preventiv menţionate în hotărârea *Taraburca v. Moldova nr. 18919/10 din 6 decembrie 2011 [12],* reţineri în masă, încălcarea regulilor de desfăşurare a percheziţiei, neînregistrarea lucrurilor identificate, indicarea orei reţinerii eronat, desfăşurarea audierilor judiciare în incinta inspectoratului de poliţie Chişinău constatate de CtEDO în cauza *O.R. şi L.R. c. Moldovei nr. 24129/11 din 30 octombrie 2018 [14],* , nespecificarea orei exacte de arestare a reclamantului şi nici a faptei pentru comiterea căreia reclamantul a fost arestat cu excepţia articolului incriminat din Codul Penal, depăşirea termenului reţinerii efective stipulat de prevederile Codului de Procedura Penală constatate de CtEDO în cauza *Muradu împotriva R. Moldova no. 26947/09 din 19 ianuarie 2021 [6],* reţinere ilegală, detenţia ilegală timp de peste cinci ore, fără explicarea motivelor reţinerii, neînregistrarea reţinerii de către organele de drept, detenţie nerecunoscută a recla-

mantei, remarcate de CtEDO în cauza *D. v. Republica Moldova nr. 25397/09 din 8 decembrie 2020 [15].*

Analizând datele statistice relevante constatăm că, potrivit informaţiilor colectate de societatea civilă, 666 persoane au devenit victime ale evenimentelor post-electorale din Moldova (604 bărbaţi şi 62 femei). 38% dintre acestea au fost reţinute la 7 aprilie, iar altele 39% la 8 aprilie 2009. Reţinerea persoanelor a continuat şi după audierile efectuate în perioada 11-12 aprilie 2009 (17%), fiind astfel continuat procesul de persecutare a protestatarilor paşnici, inclusiv după finalizarea procesului de revocare a măsurilor procesuale de constrângere sub formă de reţinere. [16, p.52] (Anexa 3)

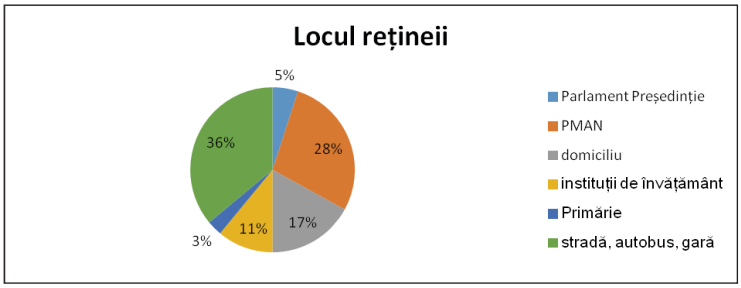
Anexa 3.

Din datele statistice reiese că 42% de persoane au fost reţinute la 8 aprilie, iar 18% la 11-12 aprilie. Prin urmare, majoritatea victimelor (60%) nu au fost reţinute la data de 7 aprilie, în flagrant, ceea ce arată, pe de o parte, persecutarea participanţilor în proteste, iar pe de altă parte, existenţa reţinerilor în masa prin oprirea transportului, microbuzelor şi arestarea tuturor persoanelor, care s-au aflat înlăuntru, inadmisibile în stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile şi libertăţile lui, libera dezvoltare a personalităţii umane, dreptatea şi pluralismul politic reprezintă valori supreme şi sunt garantate.[6] Trebuie să menţionăm faptul că caracterul dezordinilor în masa determină activitatea specifică a organelor de drept, care trebuie să izoleze participanţii agresivi ai manifestaţiilor şi să le reţină. În timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 organele de drept au reţinut doar 40% de participanţi în ziua protestelor, care s-au transformat în dezordini în masă, ceea ce arată identificarea ulterioară a persoanelor şi recurgerea la reţineri în masă.

Este relevantă şi menţionarea locului reţinerii victimelor. Numai 5% au fost reţinute în apropierea clădirilor Parlamentului şi Preşedinţiei (PMAN-28%, domiciliu-17%, instituţii de învăţământ-11%, Primărie-3% şi în alte locuri (pe stradă, autobus, gară etc.)-36%).[16, p.52] Reţinerea persoanelor în domiciliul, instituţii de învăţământ, pe stradă, autobus, gară arată, pe de o parte, identificarea ulterioară a protestatarilor, aplicarea represiilor faţa de persoanele, care au exprimat dezacordul cu rezultatele alegerilor, cât şi subliniază caracterul reţinerilor în masa. Observăm atât reţinerea fără prezentarea probelor şi a temeiurilor legale, cât şi încălcarea dreptului la libertatea circulaţiei, de exemplu, prin reţinerea tuturor persoanelor, care s-au aflat în rutieră constatate în cauza O.R. şi L.R. împotriva R. Moldovei nr. 24129/11 [14]. În plus, doar 33% din persoane au fost reţinute la locul protestelor (PMAN-28%, Parlamentului şi Preşedinţiei - 5%), ceea ce arată identificarea ulterioară a victimelor şi persecutarea acestora. (Anexa 4)

Anexa 4.

Pe lângă faptul că nu există explicaţii privind necesitatea unor astfel de "campanii" şi justificarea acţiunilor şi a consecinţelor acestora, este evident faptul că reţinerea şi detenţia în masă a unor persoane generează abuzuri şi violări ale normelor, principiilor juridice şi ale drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului. [16, p.55]

Prin urmare, CtEDO a constatat încălcarea majoră a dreptului la libertatea şi siguranţă, manifestată prin aplicarea excesivă a forţei în timpul reţinerii cu încălcarea principiului proporţionalităţii, efectuarea reţinerilor nefondate, neînregistrate, fără prezentarea actelor necesare, încălcarea regulilor de perfectare a procesului-verbal de reţinere, a procedurii şi termenului reţinerii.

3) **Dreptul la un remediu efectiv** reglementat de art. 13 din CEDO[9] şi art. 20 din Constituţia Republicii Moldova[10], care consfinţeşte accesul liber la justiţie şi art. 26, care garantează dreptul la apărare. Semnificaţia şi importanţa reglementării dreptului la un recurs efectiv a fost formulată de CtEDO astfel: "Curtea reaminteşte că articolul 13 garantează disponibilitatea la nivel naţional a căilor de atac pentru a asigura respectarea şi, în consecinţă, pentru a pretinde nerespectarea drepturilor şi libertăţilor reglementate de Convenţie, care sunt transpuse în ordinea juridică internă, ţinând cont de o anumită libertate de acţiune a statelor contractante cu privire la modul în care aceştia îşi îndeplinesc obligaţiile care le revin. Pentru aplicarea articolul 13, plângerea de bază a reclamantului trebuie să fie motivată.[22]

Curtea reiterează, de asemenea, că măsura reparatorie prevăzută la articolul 13 trebuie să fie eficientă atât în drept, cât şi în practică, în special în sensul că punerea sa în aplicare nu ar trebui să fie împiedicată în mod nejustificat de acţiunile sau omisiunile autorităţilor statului pârât. Curtea este chemată să nu examineze în mod abstract compatibilitatea legislaţiei şi a practicii relevante cu Convenţia, ci să stabilească dacă a existat o cale de atac compatibilă cu articolul 13 din Convenţie pentru a oferi reclamantului o protecţie juridică adecvată în ceea ce priveşte plângerea sa pe fond. "Efectivitatea" "căii de atac" în sensul articolului 13 nu depinde de certitudinea unui rezultat favorabil pentru reclamantă.[22]

Curtea subliniază, de asemenea, că domeniul de aplicare al obligaţiilor statului în temeiul articolului 13 variază în funcţie de natura plângerii reclamantului în temeiul Convenţiei. Având în vedere caracterul ireversibil al prejudiciului care poate apărea în cazul în care se materializează pretinsul risc de tortură sau maltratare şi importanţa pe care Curtea o acordă articolului 3, noţiunea de cale de atac efecti-

vă în temeiul articolului 13 necesită (i) o examinare independentă şi aprofundată a afirmaţiei potrivit căreia există motive substanţiale de a crede că există un risc real de tratament contrar articolului 3 şi (ii) furnizarea unei posibilităţi efective de suspendare a executării măsurilor, ale căror consecinţe sunt potenţial ireversibile."[22]

În contextul aprecierii violării dreptului la un remediu efectiv în cauza *Iurcu c. Republicii Moldova nr. 33759/10 din 9 aprilie 2013 [13]*, Curtea a remarcat faptul că în conformitate cu Codul Civil al Republicii Moldova, reclamantul ar fi putut pretinde compensaţii pentru cauzarea prejudiciului material şi moral numai dacă prejudiciul ar fi fost cauzat prin acţiuni ilegale. Din cauza caracterul neadecvat al investigaţiei în privinţa plângerii reclamantului împotriva ofiţerilor de poliţie care l-au maltratat, orice acţiune civilă ar fi fost inefectivă [23]. În aceste circumstanţe, Curtea conchide că reclamantul nu a avut un recurs efectiv în conformitate cu dreptul naţional de a pretinde compensaţii pentru maltratarea sa şi, prin urmare, constată că a existat o violare a articolului 13 al Convenţiei în ceea ce priveşte pretenţia în temeiul articolului 3[13]. Prin urmare, o eventuală acţiune civilă bazată pe aplicarea torturii în timpul detenţiei nu ar fi avut nicio şansă de succes, iar reclamantul nu a avut acces la recursuri care să-i permită să obţină compensaţii pentru relele tratamente suferite în timpul detenţiei.

4) **Dreptul la viaţa** reglementat de art. 2 din CEDO[9] şi art. 24 din Constituţia Republicii Moldova[10]. Încălcarea acestui drept fundamental încă nu a fost constatată de CtEDO, însă reprezentanţii Promo-lex au remarcat decesul a cel puţin 4 persoane în cadrul evenimentelor din aprilie 2009. Anumite surse vorbeau despre eventuale victime chiar din seara de 7 spre 8 aprilie 2009, însă autorităţile au negat nu doar eventuale victime ci şi aplicarea forţei, prezenţa torturii şi persecutarea protestatarilor paşnici. Mai târziu, totuşi s-au demonstrat astfel de cazuri, cel mai cunoscut în acest sens fiind cazul Valeriu Boboc, rudele căruia au insistat şi au demonstrat prin exhumare şi expertiză medico-legală cu participarea unui expert internaţional repetată, faptul că decesul nu a survenit în urma intoxicării cu substanţe necunoscute (aşa cum au constatat iniţial autorităţile) ci în urma loviturilor aplicate. Alte câteva cazuri de deces, presupuse a fi similare cazului Boboc, din diferite motive nu au fost examinate. În presa au fost reflectate alte 3 cazuri de deces în condiţii suspecte: Eugen Ţapu, Ion Ţâbuleac şi Maxim Canişcev. Familia lui Eugen Ţapu a declarat că pe corp sunt urme de violenţă. Procuratura Generală declara că "la 15 aprilie la etajul tehnic al unui bloc din str. Albişoara, a fost depistat corpul cet. Eugen Ţapu, strangulat cu şireturile de la încălţăminte", iar "decesul acestuia a survenit cu aproximativ 2-3 săptămâni în urmă". Cadavrul lui Ion Ţâbuleac a fost aruncat în noaptea de 7 aprilie, în urma evenimentelor din centrul capitalei, în curtea Spitalului de Urgenţă din Chişinău. Acesta avea coastele rupte, răni adânci în regiunea tâmplelor şi un picior fracturat. Martorii au afirmat că corpul neînsufleţit al tânărului de 22 ani a fost aruncat dintr-o maşină albă, marca Niva, aparţinând MAI. Maxim Canişcev, un tânăr de 20 de ani, a fost găsit mort în lacul Ghidighici din suburbia mun. Chişinău la 19 aprilie. Rudele au declarat că medicii legişti au

constatat că decesul lui Maxim a avut loc pe 8 aprilie, acesta fiind găsit cu "coloana vertebrală traumată, unde avea o pată mare de sânge. [16, p.50]

Până în prezent CtEDO nu a constatat violarea art. 2 al convenţiei, fiindcă dosarul privind moartea tânărului Valeriu Boboc, omorât în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009, în Piaţa Marii Adunări Naţionale, în prezent este examinat de Curtea Europeană. Reclamanţii susţin încălcarea dreptului la viaţa al lui Valeriu Boboc prin încălcarea de către stat a obligaţiei de a nu provoca moartea şi de a lua măsuri care se impun pentru protejarea efectivă a dreptului la viaţă. De asemenea, avocatului reclamantului a afirmat că nu a fost desfăşurată o anchetă serioasă şi aprofundată cu privire la circumstanţele morţii. Singura persoană condamnată pentru omorârea lui Valeriu Boboc a fost ex-poliţistul Ion Perju. Potrivit avocatului reclamanţilor, imaginile video, dar şi declaraţiile martorilor audiaţi arată că tânărul a fost bătut de mai mulţi reprezentanţi ai forţelor de ordine în baza unor indicaţii de a reţine toţi protestatarii, inclusiv prin aplicarea forţei. Ion Perju a fost acuzat că i-ar fi aplicat tânărului o lovitură fatală. El a fost condamnat la zece ani de închisoare. Sentinţa a fost dictată de magistraţii Curţii de Apel Chişinău [24] şi menţinută de Curtea Supremă de Justiţie [25] după ce în decembrie 2013 Judecătoria sectorului Buiucani l-a achitat. Chiar dacă a fost pronunţată o decizie de condamnare la închisoare cu executare, inculpatul nu a fost arestat de către instanţa de apel. Fostul poliţist a părăsit şedinţa de judecată înainte de anunţarea verdictului. Acum fostul poliţist este căutat de Interpol. Deşi Ion Perju a insistat că nu el este cel care l-a lovit pe Valeriu Boboc, o expertiză tehnică a secvenţelor video efectuată în 2010 de Departamentul Investigaţii Computerizate şi Examinarea Probelor din SUA a demonstrat contrariul. Specialiştii au constatat că Ion Perju apare în imaginile surprinse de camerele de supraveghere de pe clădirea Guvernului în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009, aplicându-i lui Valeriu Boboc o lovitură.[26]

Prin urmare, prezenţa sau lipsa încălcării dreptului la viaţa în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 urmează a fi constatată de CtEDO, însă Ion Perju a fost recunoscut vinovat şi condamnat pentru omorârea lui Valeriu Boboc, care în prezent este unica victima a acestora evenimente a cărui omor în legătura cu evenimentele din aprilie 2009 a fost probat în cadrul procesului penal desfăşurat de organul de urmările penală, care s-a finalizat cu pronunţarea sentinţei de condamnare. În pofida condamnării definitive şi irevocabile pentru comiterea omorului, Ion Perju nu-şi execută efectiv pedeapsa.

Protestele din aprilie 2009 ca determinant al modificării si adoptării legislaţiei

Criminalizarea infracţiunilor de tortură a fost introdusă în Codul Penal al Republicii Moldova prin LP139-XVI din 30.06.05, MO98-100/22.07.05 art.463 în 2005 [27], aceasta fiind încriminată de prevederile art.309¹. Comiterea acestei infracţiuni în varianta tip se pedepsea cu închisoare de la 2 la 5 ani, iar în varianta agravantă cu privaţiune de libertate de la 5 la 10 ani. Prin urmare, tortura

în variantă tip în reglementarea introdusă în 2005 reprezintă o infracţiune mai puţin gravă, reieşind din prevederile art. 16 alin. (3) [27]. În plus, nu a fost criminalizată aplicarea tratamentului inuman şi degradant faţa de persoanele reţinute. Constatăm că reglementările legislaţiei naţionale a Republicii Moldova în domeniul aplicării torturii nu corespundeau cu standardele internaţionale consfinţite în Convenţia împotriva torturii şi altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante[1][20], cât şi exigentele ce deriva din CEDO[9]. Trebuie să remarcăm prezenţa lacunelor în legislaţie, care până la evenimentele din aprilie 2009 nu reglementa modul de aplicare a forţei fizice, a mijloacelor speciale şi a armelor de foc de colaboratorii organelor de drept. Abuzul de drept din partea poliţiei a fost posibil, pe de o parte, din cauza legislaţiei lacunare în domeniul aplicării forţei, de exemplu, în timpul reţinerii unei persoane, iar, pe de altă parte, prin aplicarea unei pedepse blânde pentru infracţiune de tortură, cât şi încadrarea torturii în cadrul infracţiunilor mai puţin grave şi nesancţionarea tratamentului inuman şi degradant. Prin urmare, abuzul de drept a fost generat de convingerea colaboratorilor organelor de drept că aceştia nu vor fi traşi la răspundere pentru aplicarea torturii, în contextul indicaţiilor superiorilor determinate de reglementarea lacunară a limitelor de utilizare a forţei şi existenţa unor pedepse mici pentru aplicarea torturii.

În acest context, considerăm oportun să menţionăm faptul că evenimentele din aprilie 2009 au determinat adoptarea unui şir de acte normative, care reglementează limitele de aplicare a forţei în procesul reţinerii, ţinând cont de standardele în domeniul drepturilor omului. În prezent domeniul respectiv este reglementat de următoarele acte normative printre care Lege Nr. 218 din 19-10-2012 privind modul de aplicare a forţei fizice, a mijloacelor speciale şi a armelor de foc [17], Ordin Nr. 77 din 31-12-2013 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la procedura de identificare, înregistrare şi raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant [28], Ghid privind intervenţia profesională în exerciţiul funcţiei [29] adoptat prin Ordinului comun al Procurorului General, Ministrului Justiţiei, Ministrului Afacerilor Interne, Directorului General al Serviciului Vamal, Directorului Centrului Naţional Anticorupţie şi Ministrului Sănătăţii, Hotărâre de Guvern Nr. 474 din 19-06-2014 cu privire la aprobarea Nomenclatorului mijloacelor speciale, al tipurilor de arme de foc şi al muniţiilor aferente, precum şi a regulilor de aplicare a acestora Publicat : 24-06-2014 în Monitorul Oficial Nr. 167-168 art. 517[30]. În plus, trebuie să menţionăm Procedurile Standard de Operare pentru Poliţie – o abordare bazată pe drepturile omului [31] elaborate în cadrul proiectului „Promovarea Activităţii Poliţiei bazată pe Drepturile Omului în Republica Moldova”[2]. Prin urmare, evenimentele din 7 aprilie 2009 au determinat schimbarea abordării conceptului de aplicare a forţei în momentul reţineri, în

[1] Adoptată şi deschisă spre semnare de Adunarea generală a Naţiunilor Unite prin Rezoluţia 39/46 din 10 decembrie 1984. Intrată în vigoare la 26 iunie 1987 conform dispoziţiilor art.27 (1) la care Republica Moldova a aderat la 10.12.1984. Publicat : 30-12-1998

[2] Finanţat de Uniunea Europeană, implementat şi co-finanţat de Fundaţia Soros-Moldova în parteneriat cu Inspectoratul General al Poliţiei

special prin adoptarea unui şir de acte normative, prin care au fost stabilite limitele a aplicării forţei fizice şi criterii pe baza cărora poate fi determinată necesitatea şi gradul de forţă ce trebuie să fie aplicat, respectând principiul proporţionalităţii. În plus, prin adoptarea acestor acte normative, colaboratorii organelor de drept au fost atenţionaţi referitor la necesitatea respectării drepturilor omului, inclusiv în momentul reţinerii şi privării de libertate a persoanei.

Evenimentele din aprilie 2009 au determinat introducerea unor modificări în Codul Penal şi Codul de Procedura Penală al Republicii Moldova. Până la modificările din 08.11.12 infracţiuni contra păcii şi securităţii omenirii, infracţiuni de război erau incluse în categoria celor imprescriptibile. Prin LP252 din 08.11.12, MO263-269/21.12.12 art.855 tortura, aplicarea tratamentelor inumane şi degradante a fost inclusă în lista infracţiunilor imprescriptibile, fiind completat art. 60 alin. 8.[32] În prezent, tortura este o infracţiune imprescriptibilă, care poate fi sancţionată fără a tine cont de perioada de timp, care a trecut din momentul comiterii infracţiunii.

Iniţial, în perioada între 30.06.2005 şi 08.11.2012 tortura a fost reglementată de prevederile art. 309[1][23], fiind plasată în capitolul XIV Infracţiuni contra justiţiei. În conformitate cu modificările Codului Penal introduse prin LP252 din 08.11.12, MO263-269/21.12.12 art.855[23] aceasta a fost plasată în capitolul III, care incriminează infracţiuni contra libertăţii, cinstei şi demnităţii persoanei. În prezent, art. 166[1] incriminează tortura, tratamentul inuman sau degradant. La nivelul legislaţiei organice au fost definite atât acţiuni de tortura, cât şi cele de tratament inuman şi degradant, care nu erau incriminate de versiunea precedentă a Codului Penal. Tratament inuman şi degradant a fost definit astfel: *"(1) Cauzarea intenţionată a unei dureri sau a suferinţei fizice ori psihice, care reprezintă tratament inuman ori degradant, de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuţiile unei autorităţi publice, sau de către orice altă persoană care acţionează cu titlu oficial sau cu consimţământul expres ori tacit al unei asemenea persoane*". [23] La nivelul legislaţiei penale tortura a fost definită, ca fiind "*orice faptă intenţionată prin care se provoacă unei persoane o durere sau suferinţe fizice sau psihice puternice cu scopul de a obţine de la această persoană sau de la o persoană terţă informaţii sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terţă persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a exercita presiune asupra ei sau asupra unei terţe persoane, sau din orice alt motiv, bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferinţă este provocată de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuţiile unei autorităţi publice, sau de către orice altă persoană care acţionează cu titlu oficial sau cu consimţământul expres sau tacit al unei asemenea persoane*". [23]

Observăm că în legislaţia penală a Republicii Moldova a fost transpusă distincţie între gradul de severitate a torturii, tratamentului inuman şi degradant stabilită de prevederile tratatelor internaţionale. În conformitate cu prevederile art. 1 alin 1 din Convenţia împotriva torturii şi altor pedepse ori tratamente cu

cruzime, inumane sau degradante *""tortură" desemnează orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenţie, o durere sau suferinţe puternice, de natură fizică sau psihică, în special cu scopul de a obţine, de la această persoană sau de la o persoană terţă, informaţii sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terţă persoană l-a comis sau este bănuită că 1-a comis, de a o intimida sau de a face presiune asupra unei terţe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferinţă sunt provocate de către un agent al autorităţii publice sau orice altă persoană care acţionează cu titlu oficial, sau la instigarea sau cu consimţământul expres sau tacit al unor asemenea persoane.*" [20] CEDO în art. 3, care garantează dreptul persoanei de a nu fi supusă torturii, pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante, [9] s-a bazat pe prevederile Convenţia împotriva torturii şi altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante [20], preluând distincţia între tortura, tratament inuman şi cel degradant.

În acest context, trebuie să menţionăm faptul că evenimentele din aprilie 2009 au determinat redimensionarea viziunii autorităţilor referitor la conceptul de tortura şi lărgirea laturii obiective a infracţiunii prevăzute de art. 166[1] prin incriminarea tratamentului inuman şi degradant. În plus, a fost agravantă răspunderea penală pentru aplicarea torturii. În prezent infracţiunea prevăzută de art. 166[1] alin. (1) [8], care incriminează aplicarea tratamentului inuman şi degradant în varianta tip se încadrează în infracţiuni grave, fiind sancţionată cu privaţiune de libertate de la 2 la 6 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 3 la 5 ani, iar tortura este incriminată de prevederile art. 166[1] alin. (3) [8] varianta tip se sancţionează cu pedeapsă cu închisoare pe un termen de la 8 la 12 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 8 la 12 ani.

Generalizând cele expuse mai sus, observăm că evenimentele din aprilie 2009 au determinat introducere în legislaţie penală a Republicii Moldova conceptelor de tratament inuman şi degradant, agravarea pedepsei penale pentru aplicarea torturii, reglementarea modului de aplicarea forţei de organelor de ordine, cât şi atenţionarea colaboratorilor organelor de drept referitor la necesitatea respectării drepturilor omului în exercitarea funcţiei şi aplicarea forţei în timpul reţinerii doar dacă aceasta este proporţională scopului şi necesară într-o societate democratică, criteriile care reies din jurisprudenţa CtEDO.

Recomandări şi acţiuni îndreptate spre prevenirea încălcărilor drepturilor omului în situaţii similare

În prezent, autorităţile publice trebuie să întreprindă toate acţiunile necesare pentru reabilitarea victimelor torturii, tratamentului inuman şi degradant, care au suferit ca urmare a abuzului de drept din partea autorităţilor publice. În acest context, victimele torturii trebuie să primească despăgubiri echitabile, egale cu cele determinate de CtEDO în cazurile asemănătoare.

În cadrul activităţii organelor de drept, considerăm că este necesară atenţionarea colaboratorilor referitor la inadmisibilitatea aplicării torturii, tratamentului inuman şi degradant. Colaboratorii organelor de drept trebuie să fie atenţionaţi referitor la inadmisibilitatea aplicării forţei după imobilizarea persoanei, când aceasta este deja adusa sub control. În plus, forţa fizică aplicată în momentul reţinerii trebuie să fie proporţională adecvată, necesară şi corespunzătoare scopului urmărit.

La fiecare etapă a urmăririi penale, organul de urmărire penală şi procuratura trebuie să garanteze respectarea drepturilor omului, a prevederilor legislaţiei în vigoare, cât şi a garanţiilor oferite de Codul de Procedura Penală [14] persoanelor bănuite în comiterea infracţiunii în dependenţa de statutul procesual al acestora.

În prezent, art. 3 din CEDO este unul din cele mai des încălcate de autorităţile Republicii Moldova. În substanţa încălcările constate de CtEDO pot fi clasificate în: maltratarea, investigarea defectuoasă a maltratării, investigarea defectuoasă a violurilor, sancţionarea prea blândă pentru maltratare, detenţia în condiţii proaste, neacordarea asistenţei medicale adecvate deţinuţilor, recurgerea nejustificată la alimentarea silită, tratament psihiatric forţat dispus contrar legii, încătuşarea ilegală şi nejustificată în afara celulei, neprotejarea de violenţa domestică, neprotejarea de violenţa co-deţinuţilor, compensaţii insuficiente pentru violarea art. 3.[33]

Considerăm oportun să menţionăm câteva hotărâri ale CtEDO, în care a fost constatată violarea art. 3 din Convenţie comisă de Republica Moldova în special prin maltratarea reclamanţilor după modificarea legislaţiei. În cauza Mîţu vs. Republica Moldova nr. 23524/14[34], care se referă la presupusa utilizare excesivă a forţei împotriva reclamantei în timpul invaziei apartamentului lor de către autorităţi după refuzul soţului ei de a fi percheziţionat, precum şi la deficienţe în investigarea plângerii sale de rele tratamente, Curtea a constatat că modul în care reclamantul a fost tratat după reţinerea sa şi planificarea insuficientă a operaţiunii, care a lăsat prea multe oportunităţi de improvizaţie şi, în consecinţă, pentru posibila utilizare a forţei excesive, au constituit un tratament degradant cu încălcarea articolului 3 din Convenţie. Curtea constată că niciuna dintre autorităţile care au examinat plângerea reclamantei nu a acordat nicio atenţie afirmaţiei sale că un ofiţer de unitate a împins-o la podea cu piciorul când era deja sub controlul a cel puţin doi ofiţeri ai Forţelor Speciale. Legalitatea utilizării forţei nu a fost verificată pe deplin de autorităţile naţionale. În plus, autorităţile nu au indicat ce ofiţeri de poliţie au maltratat-o pe reclamantă. Prin urmare, Curtea a concluzionat că a existat o încălcare articolului 3 în aspect procedural.[34]

Cazul Prepeliţa vs**.** Republica Moldova no. 50799/14 [35] a fost generat de cererea reclamantului privind aplicarea relelor tratamente. Curtea a constatat că reclamantul a primit numeroase vătămări şi a fost supus unor rele tratamente atât în timpul arestării, cât şi după ce a fost adus la secţia de poliţie. În absenţa unei explicaţii plauzibile care ar explica originea vătămărilor reclamantului, instanţa a considerat că Guvernul nu au răsturnat prezumţia aplicării relelor tratamente de

colaboratorii organelor de drept. Astfel, Curtea concluzionează că a avut loc o încălcare a articolului 3 din Convenţie sub aspect material. În plus, Curtea constată că investigarea circumstanţelor cauzei a avut deficienţe grave. În lipsa unei anchete oficiale eficiente pentru stabilirea tuturor circumstanţelor şi persoanelor responsabile pentru maltratarea reclamantului Curtea a constatat încălcare a articolului 3 din Convenţie sub aspect procedural.[35]

Cazul Trocin vs. Republica Moldova no. 23847/19[36] se referă la utilizarea torturii împotriva reclamantului, şi anume spânzurarea Palestiniană în timpul detenţiei preventive. Curtea a constatat că nu există dovezi, care probează că rănile constatate la încheieturile şi gleznele reclamantului au fost cauzate de cătuşele folosite de ofiţerii de poliţie acuzaţi. De asemenea, nu a fost probat faptul că utilizarea forţei fizice de către ofiţerii de poliţie a fost strict necesară din cauza comportamentului propriu al reclamantului. Deşi concluziile cuprinse în rapoartele medicale nu confirmă sau infirmă pe deplin descrierea relelor tratamente de către reclamant, Curtea consideră că Guvernul nu a oferit o explicaţie plauzibilă a modului în care au fost cauzate leziunile gleznelor reclamantului. Astfel, Curtea a stabilit că reclamantul a fost supus unui tratament contrar articolului 3 din Convenţie. Astfel, a existat o încălcare semnificativă a acestei prevederi sub aspect material. Modul în care a fost efectuată ancheta permite Curţii să concluzioneze că Procuratura nu a depus eforturi reale pentru a investiga acest caz şi a stabili adevărul. Având în vedere deficienţele grave menţionate mai sus, Curtea consideră că autorităţile naţionale nu şi-au îndeplinit obligaţiile de a investiga plângerile reclamantului cu privire la rele tratamente. În consecinţă, a existat şi o încălcare a articolului 3 din Convenţie sub aspect procesual.[36]

Prin urmare, Republica Moldova în continuare este condamnată pentru încălcarea art. 3 din CEDO, atât sub aspect material, cât şi cel procedural. Pentru prevenirea ulterioarelor încălcări ai art. 3 din CEDO, procuratura trebuie să desfăşoare investigaţii eficiente a tuturor cazurilor de tortură, tratament inuman şi degradant cu respectarea termenului rezonabil de judecare a cauzelor şi acordarea victimelor dreptului la un remediu efectiv, prin posibilitatea atacării hotărârilor în instanţele ierarhic superioare.

Concluzii

Evenimentele din aprilie 2009 reprezintă cea mai gravă încălcare a drepturilor omului în istoria Republicii Moldova. Au fost încălcate drepturile fundamentale reglementate prin prevederile Constituţiei şi a tratatelor internaţionale printre care: dreptul de a nu fi supus torturii, tratamentului inuman şi degradant, dreptul la libertatea şi siguranţa persoanei, dreptul la un remediu efectiv, dreptul la apărare şi dreptul la viaţă. Evenimentele din aprilie 2009 au determinat introducerea unor modificări legislative, care se referă la agravarea pedepsei pentru aplicarea torturii, încriminarea tratamentului inuman şi degradant, imprescriptibilitatea răspunderii penale pentru aceste infracţiuni, cât şi reglementarea criteriilor şi situaţiilor în care organele de drept trebuie să aplice forţa la reţinerea persoanei.

În acest context, tindem să menţionăm faptul că întreagă ordine de drept trebuie să fie îndreptată spre garantarea şi implementarea drepturilor omului, care reprezintă baza societăţii democratice. Prin urmare, statul trebuie să întreprindă toate acţiunile necesare pentru asigurarea realizării efective a drepturilor omului, inclusiv prin recunoaşterea unor abuzuri de drept, achitarea despăgubirilor victimelor şi desfăşurarea transparentă a urmăririi penale.

Referinţe bibliografice:

1. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a adoptat hotărârea în speţa Taraburca v. Moldova 06.12.2011 [citat: 29.12.2021] Disponibil: http://www.justice.gov.md/libview.php?l=ro&idc=6&id=758
2. REPORT By Thomas Hammarberg Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following his visit to Moldova 25 to 28 April 2009 Strasbourg, 17 July 2009 CommDH(2009)27 [citat: 29.12.2021] Disponibil: https://rm.coe.int/16806db742
3. Raport către Guvernul Republicii Moldova privind vizita efectuată în Republica Moldova de către Comitetul European pentru Prevenirea Torturii şi Tratamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT) din 27 - 31 iulie 2009 Strasbourg, 14 decembrie 2009 CPT/Inf (2009) 37 [citat: 29.12.2021] Disponibil: https://rm.coe.int/16806975ab
4. Institute for Human Rights (IDOM), Resource Center for Human Rights (CReDO) Liberty, Security and Torture: April 2009 events in Moldova [citat: 29.12.2021] Disponibil: http://www.lhr.md/wp-content/uploads/files/rapoarte/do/raport.idom.credo.tortura.2009.pdf
5. Declaraţia Baroului Avocaţilor din Moldova privind reacţia autorităţilor asupra evenimentele din 7 aprilie 2009 Chişinău, 17 aprilie 2009 [citat: 29.12.2021] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Declaratia%20Baroului%20Avocatilor%20din%20Moldova%20privind%20reactia%20autoritatilor%20asupra%20evenimentele%20dein%207%20aprilie%202009.pdf
6. CaseofMuraduv.TheRepublicofMoldova(Applicationno.26947/09)Judgment Strasbourg 19 January 2021 [citat: 29.12.2021] Disponibil:https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-207410%22]}
7. Ultimele date privind investigarea cauzelor penale legate de evenimentele din aprilie 2009 [citat: 29.12.2021] Disponibil: http://www.procuratura.md/md/newslst/1211/1/3209/
8. Codul Penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18-04-2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 14-04-2009, nr. 72-74, art. 195. [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128659&lang=ro

9. Convenţia europeană a Drepturilor Omului amendată de Protocoalele nr. 11, 14 şi 15, completată de Protocolul adiţional şi de Protocoalele nr. 4, 6, 7, 12, 13 şi 16 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf
10. Constituţia Republicii Moldova. . În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 29.03.2016, nr. 78. Data intrării în vigoare: 27.08.1994. [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128016&lang=ro#
11. Cauza Buhaniuc c. Republicii Moldova (Cererea nr. 56074/10) Hotărîre Strasbourg 28 ianuarie 2014 Definitivă 28.04.2014 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145043
12. Cauza Taraburca c. Moldovei (Cererea nr. 18919/10) Hotărâre Strasbourg 6 decembrie 2011 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124038
13. Cauza Iurcu c. Republicii Moldova (Cererea nr. 33759/10) Hotărîre Strasbourg 9 April 2013 Definitivă 9 Iulie 2013 [citat: 29.12.2021] Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127827
14. Case of O.R. and L.R. v. The Republic of Moldova (Application no. 24129/11) Judgment Strasbourg 30 October 2018 Final 30/01/2019 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187481
15. Cauza D. v. Republica Moldova (Cererea nr. 25397/09) Hotărâre Strasbourg 8 decembrie 2020 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2021/03/D.-v.-MDA-ROM.pdf
16. Postica A., Manole I., Gogu N., Arseni A., Drepturile Omului şi Instituţiile Democratice în perioada post-electorală în Moldova 6 Aprilie - 1 Iulie 2009. Promo-LEX Chişinău 2009 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://promolex.md/wpcontent/uploads/2017/04/doc_1258617509.pdf17.
17. Lege nr. 218 din 19-10-2012 privind modul de aplicare a forţei fizice, a mijloacelor speciale şi a armelor de foc. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 14-12-2012 nr. 254-262. [citat: 29.12.2021] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110364&lang=ro
18. Regulament Nr. 199 din 27-06-2003 de apreciere medico-legală a gravităţii vătămării corporale. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 08-08-2003, nr. 170-172. [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=40539&lang=ro
19. Codul de Procedură Penală Al Republicii Moldova, nr. 122 din 14-03-2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 05-11-2013, nr. 248-251 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113967&lang=ro
20. Convenţia împotriva torturii şi altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, nr. 130 din 10-12-1984. În: *Tratate internaţionale*, 30-12-1998, nr. 1. Adoptată şi deschisă spre semnare de

Adunarea generală a Naţiunilor Unite prin Rezoluţia 39/46 din 10 decembrie 1984. În vigoare la 26 iunie 1987 conform dispoziţiilor art.27 (1). [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115576&lang=ro
21. Case of Cucu and others v. The Republic Of Moldova (Applications nos. 7753/13, 75188/13 and 76511/14) Judgment Strasbourg 10 July 2018 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184505
22. Case of A. v. The Netherlands (Application no. 4900/06) Judgment Strasbourg 20 July 2010 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%224900/06%22],%22itemid%22:[%22001-100038%22]}
23. Cauza Corsacov c. Moldovei (Cererea nr. 18944/02) Hotărâre Strasbourg 4 aprilie 2006 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:[%22RUM%22],%22appno%22:[%2218944/02%22],%22itemid%22:[%22001-112617%22]}
24. Decizia Colegiului penal al Curţii de Apel Chişinău din 30 martie 2015 dosarul nr. 1a-519/2015 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/86217793-31ee-e411-b888-005056-a5d154
25. Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie din 15 decembrie 2016 mun. Chişinău dosarul nr. 4-1re-131/2016 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=1200
26. Dosarul Boboc a ajuns la CEDO 07/04/2017 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://anticoruptie.md/ro/stiri/dosarul-boboc-a-ajuns-la-cedo
27. Codul Penal al Republicii Moldov, nr. 985 din 18-04-2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 13-09-2002, nr. 128-129 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17705&lang=ro 28.
28. Ordin pentru aprobarea Regulamentului cu privire la procedura de identificare, înregistrare şi raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant, nr. 77 din 31-12-2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 06-06-2014, nr. 147-151[citat: 29.12.2021] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=45990&lang=ro
29. Ghid privind intervenţia profesională în exerciţiul funcţiei din 11.01.2018 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://politia.md/sites/default/files/ghid_privind_interventia_profesionala_in_exercitiul_functiei.pdf
30. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Nomenclatorului mijloacelor speciale, al tipurilor de arme de foc şi al muniţiilor aferente, precum şi a regulilor de aplicare a acestora, nr. 474 din 19-06-2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 24-06-2014, nr. 167-168 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113898&lang=ro#

31. Procedurile Standard de Operare pentru Poliție – o abordare bazată pe drepturile omului Chișinău 2020 [citat: 29.12.2021] Disponibil: https://politia.md/sites/default/files/procedurile_standard_ro.pdf
32. Codul Penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18-04-2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 14-04-2009, nr. 72-74 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17771&lang=ro#
33. Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului: Peste 600 de violări în 23 de ani 12 Septembrie 1997 – 30 Iunie 2020 Gribincea V. Goinic D. Centrul de Resurse Juridice din Moldova 2020 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2020/09/CRJM-23ani-CtEDO.pdf
34. Case of Mîţu v. The Republic of Moldova (Application no. 23524/14) Judgment Strasbourg 30 June 2020 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-203304%22]}
35. Case of Prepeliţa v. The Republic of Moldova (Application no. 50799/14) Judgment Strasbourg 3 December 2019 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-198712%22]}
36. Case of Trocin v. The Republic of Moldova (Application no. 23847/19) Judgment Strasbourg 16 March 2021 [citat: 29.12.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-208595%22]}